

component: axiological, cognitive, profound-organizing, technological, criteria -monitoring-merit, which have a corresponding criteria signs – a qualitative features, on which is realized estimation and diagnostics level shaping physician-valeological competention future teachers of the grade school in process of the training.

Key words: *competention approach, professional training, components structure, physician- valeological competention, axiological component, cognitive component, profound-organizing component, technological component, criteria-monitoring-merit component, future teacher of the grade school.*

Надійшла до редколегії 12.08.2011 р.

УДК 378.781

Горбенко О. Б.

МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СТРУКТУРІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розкривається сутність музично-виконавської компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Універсальними в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців визначаються метод музично-теоретичного аналізу, метод художніх аналогій, метод художньо-творчих проєктів.

Ключові слова: музично-виконавська компетентність, художньо-інтерпретаційні вміння, комплексно-інтеграційна технологія, педагогічні умови, майбутні вчителі музики.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освітянської думки значно актуалізується проблема професійної підготовки майбутніх учителів музики, які засобами мистецтва впливають на розвиток духовного світу підростаючого покоління, виявляють творчі здібності своїх вихованців, спрямовують розвиток їхніх особистісних якостей. У зв'язку з цим посилюються вимоги до фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, важливим компонентом якої є здатність самостійно набувати музично-виконавських компетенцій, визначати особистісні способи художньо-творчої самореалізації, володіти засобами художнього пізнання та самопізнання.

Успішність розв'язання цих питань залежить від сформованості музично-виконавської компетентності, яка в складній інтегративній структурі професійно-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва є ключовою.

Мета статті: розкрити сутність музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, визначити універсальні методи формування досліджуваного феномену.

Розглядаючи поняття «компетентність» у контексті культурологічного підходу, науковці підкреслюють її орієнтацію на духовні потенції особистості. Основою їхнього формування є поєднання знань, навичок і вмінь з індивідуальним переживанням, емоційно-почуттєвим досвідом, зумовленого різноманітними життєвими ситуаціями (Л.Масол).

Освітні мистецькі компетенції умовно класифікуються на загальні (особисті й соціальні) і функціональні. Функціональні компетенції пов'язані з певною предметною (музичні, образотворчі, театральні, хореографічні тощо) і міжпредметною діяльністю.

Важливим є твердження науковців про те, що соціальні компетенції (комунікативні, соціально-практичні) формуються в процесі колективної творчої діяльності учнів, що має різні форми.

Слушним є твердження Л.Масол, котре повною мірою, на нашу думку, стосується й професіоналізму вчителя музичного мистецтва. Учена підкреслює важливість «авторської здатності» особистості, «спроможності виступити ініціатором мистецького задуму, реалізувати його у власній творчій діяльності, бути перформативним – оригінальним і виразним у її презентації» [3, 249].

Професійну компетентність майбутнього вчителя музики Г.Падалка визначає як системну, інтегративну якість, що передбачає здатність особистості до усвідомлення музики як явища суспільного життя, засвоєння основних її закономірностей, стилів і жанрів, до оволодіння засобами втілення художніх образів у виконавстві, до застосування музики в художньо-виховній роботі зі школярами. Знати мистецтво в розмаїтті його жанрів і стилів, підкреслює Г.Падалка, – означає мати великий запас естетичних вражень, великий досвід інтелектуально-емоційного усвідомлення образного змісту творів, володіти різнобарвною палітрою здатності до художніх роздумів і почуттів [7, 38].

О.Михайличенко відносить професійну компетентність учителя музики до внутрішніх структурних компонентів педагогічної майстерності, яку визначає як сукупність професійної компетентності, педагогічних здібностей та педагогічної техніки. Професійну компетентність викладача музичних дисциплін науковець визначає як «гармонійне поєднання його музичних знань, педагогічно спрямованої свідомості та психолого-педагогічного мислення» [4, 92].

Грунтуючись на висновках педагогів-науковців про те, що компетентність, насамперед, має діяльну характеристику, котра розкриває здатність фахівця здійснювати необхідні професійні дії, успішно реалізувати набуті знання, вміння і навички в практичній діяльності, ми визначаємо музично-виконавську компетентність як складну інтегративну особистісну якість майбутнього вчителя музики,

сформованість якої зумовлено здатністю до художньої інтерпретації в різних видах музично-виконавської діяльності. Тому вважаємо за доцільне здійснити аналіз наукових підходів щодо визначення змісту музично-педагогічної діяльності вчителя музики.

Діяльність учителя музики, зазначається у наукових працях О.Апраксіної, Л.Арчажникової, Л.Горюнової, Г.Падалки, Л.Рапацької, О.Ростовського, визначається музично-педагогічною діяльністю, котра синтезує педагогічну, хормейстерську, музикознавчу, музично-теоретичну, музично-виконавську, дослідницьку роботу й заснована на вміннях самостійно систематизувати й узагальнювати набуті знання [1], осягати навколишній світ через художні образи [7].

Вивчення стану сформованості музично-виконавської компетентності в освітній мистецькій практиці, зокрема праць Л.Арчажникової, А.Болгарського, О.Дем'янчука, В.Дряпіки, А.Душного, І.Кевішаса, Л.Коваль, А.Козир, Л.Масол, О.Михайличенко, О.Олексюк, О.Отич, Г.Падалки, Л.Паньків, А.Растригіної, Л.Рапацької, О.Ростовського, О.Рудницької, О.Сухомлинської, Г.Ципіна, О.Щолокової; праць з методики музичного виховання Ю.Алієва, О.Апраксіної, Т.Беркман, С.Гінзбург, Н.Гродзенської, Н.Сгіної, В.Шацької, дає змогу констатувати, що ця проблема набуває особливої значущості як структурний компонент загальної освітньої парадигми, основною метою якої є формування в майбутнього фахівця здатності до самостійного проектування й творчого розв'язання професійних завдань у нових умовах сьогодення.

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічних праць вітчизняних та зарубіжних учених (І.Бех, Т.Браже, В.Бондар, А.Вербицький, Е.Зеєр, І.Зязюн, І.Єрмаков, В.Дьомін, О.Кононко, В.Красвський, Н.Ничкало, Є.Павлютенков, Дж.Равен, В.Радул, С.Русова, О.Савченко, В.Семиченко, В.Сластьонін, Л.Хоружа, А.Хуторський, В.Ядов) виявлено, що поняття «компетентність» розглядається в науковій літературі як інтегрована особистісна якість, що ґрунтується на знаннях і досвіді, вмінні самостійно та ефективно розв'язувати проблеми, критично мислити, аналізувати й адекватно оцінювати інформацію та навколишню реальність, виявляти індивідуальний стиль діяльності й мати певний творчий потенціал саморозвитку.

Педагогічні погляди на основоположне значення музично-виконавської діяльності в професійній підготовці майбутнього вчителя музики, аналіз наукової та методичної літератури (Л.Масол, О.Олексюк, Г.Падалка, О.Щолокова) дало змогу визначити професійну компетентність майбутнього вчителя музики як системну, інтегровану якість, як здатність усвідомлювати художньо-образний зміст музичних творів у контексті навколишньої дійсності, засвоювати й розуміти основні закономірності, жанрово-стильові особливості, володіти засобами художньо-виконавського втілення.

Інтроспективний пошук, пов'язаний з уточненням внутрішніх структурних компонентів поняття «музично-виконавська компетентність», аналіз філософської (В.Басін, І.Кон, М.Каган, О.Леонтьєв, В.Мазепа, С.Рубінштейн), психолого-педагогічної (Л.Виготський, О.Костюк та ін.), музикознавчої (Б.Асаф'єв, Г.Гофман, Є.Гуренко, Б.Мазель, К.Мартінсен, М.Медушевський, В.Назайкінський, Г.Нейгауз) й методичної літератури (Л.Арчажникова, О.Олексюк, О.Отич, Г.Падалка, А.Растригіна, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Щолокова) дозволили визначити поняття «музично-виконавська компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва» як інтегровану професійно-значущу особистісну якість, що виявляється в здатності вчителя музики до художньої інтерпретації й творчого самовираження в різних видах музично-виконавської діяльності.

Аналіз різних підходів у галузі музично-педагогічної діяльності уможливив встановити, що музично-виконавська компетентність у структурі професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва є ключовою, оскільки забезпечує здатність і спроможність майбутнього фахівця активно, відповідально й ефективно реалізовувати художньо-інтерпретаційні знання та вміння, професійні якості, музично-виконавський досвід, ціннісні орієнтації у подальшій педагогічній діяльності, надати їм особистісного сенсу й трансформувати в соціально-значущі компетентності.

Музично-виконавська компетентність учителя музики містить особистісні характеристики (здатність до емоційно-образного мислення, співпереживання, індивідуальна неповторність, творче самовираження, здатність до сценічно-діалогового спілкування, індивідуально-неповторний художньо-інтонаційний вимір, рефлексивність), котрі, заломлюючись через художньо-інтерпретаційні вміння, визначають спроможність майбутнього вчителя музики до художньо-інтерпретаційної, самостійно-творчої, проектувально-презентативної діяльності й зумовлюють компетентнісний підхід до процесу музично-виконавської підготовки.

Музично-виконавська компетентність є динамічною інтегрованою системою, що складається із взаємопов'язаних компонентів – ціннісно-мотиваційного, когнітивно-знанневого, операційно-технологічного, самостійно-творчого, рефлексивно-оцінювального й передбачає: педагогічну спрямованість, розуміння інтерпретатором-виконавцем (інструменталістом, вокалістом, диригентом) сутності музичного твору,

осмислення та осягнення його художньо-інтонаційного смислу; здатність до індивідуально-творчої інтерпретації музичного твору, розвиненість асоціативно-образного мислення; володіння технікою художнього виконання, яка є складовою частиною адекватного художньо-інтерпретаційного процесу й характеризує вміння добору та володіння комплексом художньо-інтерпретаційних засобів музичної виразності, що загалом характеризує особистісне, індивідуально-неповторне ставлення виконавця-інтерпретатора до музичного твору; здатність творчо мобілізувати характерологічні вольові якості в процесі сценічно-виконавської діяльності, що акумулює в собі виконавську надійність, артистизм, експресію, силу волі; здатність емоційної реакції, демонстрації вмінь повторного емпатійно-художнього перевтілення; здатність до самостійної творчої діяльності: музикування (імпровізації), мистецтва творення (складання власних музичних творів); здатність до самостійної художньо-проектувальної діяльності (самостійно добирати й вивчати музичні твори, здійснювати інтеграційні зв'язки, створювати художні проекти, володіти вербальною й виконавською інтерпретацією); здатність до рефлексивно-оцінювальної діяльності, аналізу та самоаналізу, критичного мислення й адекватного судження, оцінки та самооцінки [6].

Універсальними методами, що впливають на розвиток виокремлених структурних компонентів музично-виконавської компетентності є: метод музично-теоретичного аналізу, метод художніх аналогій, метод художньо-творчих проектів, які позитивно впливають на формування художньо-інтерпретаційних умінь студентів, сприяють вдосконаленню особистісно-духовної сфери майбутніх фахівців (здатності до емоційного співпереживання, сценічно-емпатійного перевтілення, рефлексії). Так, метод музично-теоретичного аналізу під час художньої інтерпретації, який ґрунтується на діалоговому, проблемно-діалоговому та варіативному принципах навчання, спричиняє активність студента в процесі художнього пізнання, полегшує розв'язання питання про драматургію виконання, позитивно позначається на формуванні когнітивно-емоційної сфери студента, спонукає до оригінальної інтерпретації твору, формує особистісно-індивідуальний інтерпретаційний стиль.

Метод художніх аналогій, котрий передбачає порівняльний аналіз виконуваного твору з іншими, аналогічними до нього за своїм художньо-образним змістом, знаходження асоціативних зв'язків за спільністю жанрово-стильових особливостей мистецьких творів (розкриття художньої картини світу, єдність світосприймання авторів, їхнього творчого методу, способу художнього пізнання, схожість засобів емоційно-образного вираження), забезпечує ефект емоційного «захоплення» художнім образом, впливає на діяльність музично-сенсорних систем, режим функціонування розумово-когнітивних процесів.

Метод художньо-творчих проектів, який у процесі музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців набуває особливого сенсу та змісту, оскільки спрямовується на формування та виявлення індивідуальної неповторності кожного студента, міри його творчої спрямованості, музично-виконавського досвіду, самостійності, самореалізації і самовираження в різновидах музично-виконавської творчості й відповідно до специфіки музично-виконавської діяльності вчителя музики виявляється як у процесі духовного, виконавського, так і в процесі його проектування в контексті певної теми уроку, його змісту, передбачає володіння вміннями здійснювати інтегративні зв'язки, знаходити й використовувати цікавий матеріал, що уможливує різнобічно й цілісно пізнати художнє явище та поняття.

Література

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки / Л. Г. Арчажникова – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
2. Гуренко Е. Г. Проблемы художественной интерпретации : философский анализ / Е. Г. Гуренко. – Новосибирск : Наука, 1982. – 256 с.
3. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
4. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія / О. В. Михайличенко. – Суми : Наука, 2004. – 210 с.
5. Олексюк О. М. Музична педагогіка / О. М. Олексюк – К., 2006. – 188 с.
6. Основи викладання мистецьких дисциплін : навч. посіб. / за ред. О. П. Рудницької. – К. : Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 1998. – 183 с.
7. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва : (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

Аннотація. В статті розкривається сутність музично-виконавської компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Універсальними в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців визначаються метод музично-теоретичного аналізу, метод художніх аналогій, метод художньо-творчих проектів.

Ключові слова: музично-виконавська компетентність, художньо-інтерпретаційні вміння, комплексно-інтеграційна технологія, педагогічні умови, майбутні учителі музики.

Summary. Essence of musically-performance competence of teachers of music art opens up in the article. The universal in the process of professional training of future specialists are determine the method of musically-theoretical analysis, method of artistic analogies, method of art projects.

Key words: musically-performance competence, artistically-interpretation abilities, complex-integration technology, pedagogical terms, future music masters.

Надійшла до редколегії 22.09.2011 р.